

DIGITÁLNÍ UČEBNÍ MATERIÁL

Číslo projektu	CZ.1.07/1.5.00/34.0969
Název školy	Gymnázium Česká a Olympijských nadějí, České Budějovice, Česká 64
Název materiálu	VY_32_INOVACE_ZV_1_5E_SEK_05_MORÁLNÍ_VÝVOJ
Autor	Mgr. Vlastimil Sekyrka
Tematický okruh	Základy společenských věd – Vývojová psychologie
Ročník	1. a KVINTA
Datum tvorby	6. 2. 2013
Anotace	Prezentace nastiňuje morální vývoj dítěte a jeho uvažování nad etickými dilematy v různých věkových obdobích. Studenti mohou aplikovat své poznatky ve dvou fiktivních příbězích, zaměřených na povahu dětské morálky a určování aktuálního stádia morálního vývoje.
Metodický pokyn	Např.: prezentace je určena jako výklad do hodiny i jako materiál k samostudiu Možnosti využití: promítání, práce jednotlivců nebo dvojic u PC, vytištění pracovního listu

Pokud není uvedeno jinak, použitý materiál je z vlastních zdrojů autora

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Morální vývoj dle Piageta

Autor a jeho závěry

- zabýval se jím švýcarský vývojový psycholog **J. Piaget**
- metodou klinických rozhovorů s dětmi získával zajímavé poznatky
- děti posuzovaly chování hrdinů povídek a různá morální hlediska
- domníval se, že porozumění morálním pravidlům musí zároveň odpovídat kognitivnímu vývoji (intelektu)
- např. zjistil: **kvantitativní povahu dětské morálky a neschopnost dítěte brát v úvahu úmysl činu**
 - **Př 1:** chlapec, který udělá na ubruse větší inkoustovou skvrnu, se proviní více než ten, který udělá menší skvrnu
 - **Př 2:** dítě mladšího předškolního věku posuzuje za horšího toho, kdo rozbije, i když neúmyslně, více hrníčků, na rozdíl od toho, kdo rozbije jen jeden, ale úmyslně

Stupně vývoje morálky

- dle Piageta se morální vývoj dítěte vyvíjí ve dvou stupních:
 - a) **Heteronomní stupeň** (asi do 8. roku věku)
 - dítě jedná dle pravidel, která pocházejí od autorit
 - jedná v souladu s nimi a pokládá je za správná
 - autoritou jsou zejména rodiče
 - ty odměňují plnění pravidel a neplnění trestají
 - je to zároveň morálka egocentrická (nemám se prát, neboť by mi to mohlo ublížit)

b) Autonomní stupeň (od konce 8. roku věku výše)

- má na něj vliv vzájemná interakce vrstevníků
- svou roli hrají zvláště společenské hry
- dítě se v nich učí respektovat určitá pravidla a spolupráci
- dochází již ke zvnitřnění určitých norem
- tzn., že nejedná pod vlivem autority
- uplatňuje princip jednání s druhými tak, jak by si samo přálo, aby s ním bylo jednáno

Morální vývoj dle Kohlberga

Autor a jeho závěry

- americký vývojový psycholog **Lawrence Kohlberg** (1927-1987)
- navázal na Piageta a rozšířil jeho učení
- hledal obecně platná stádia ve vývoji mravních soudů
- vytvořil morální dilemata ve formě různých povídek
- pokusné osoby diskutují o povaze činů hlavních postav
- odpovědi dětí pak přiřadil k určitému stádiu

Ukázka morálního dilematu ve formě příběhu používaného Kohlbergem

Žena pana Heinze umírá na rakovinu. Zachránit ji může lék, který má jen jeden lékárník. Cena léku je tak vysoká, že Heinz si jeho koupí nemůže dovolit. Nakonec se mu podaří sehnat alespoň polovinu požadované částky, ovšem lékárník odmítá veškeré prosby manžela paní Heinzové. Proto Heinz v zoufalství uvažuje, že lék ukradne. Měl by pan Heinz lék ukrást? Z jakého důvodu? Měl by ho ukrást i v případě, že bude umírat někdo jiný? Krást je protizákonné. Je to z toho důvodu mravně špatné?...atd.

*Takové typy otázek pomáhaly Kohlbergovi zkoumat úroveň morálního vývoje jedince.

Jeho zjištění

- na základě svých výzkumů určuje **6 stádií vývoje morálky**
- tato stádia jsou sdružena do **3 úrovní: předkonvenční, konvenční, postkonvenční**
- všechny děti začínají na předkonvenční úrovni (setrvají na ní asi do 10 let)
- poté začínají hodnotit své činy podle druhých lidí, tj. konvenční úroveň (okolo 13 let)
- postkonvenční úroveň - je možná u jedinců, kteří dosáhli stádia formálních operací (zhruba od puberty výše)

Mravní úsudek se vyvíjí s věkem v následujících etapách:

I. Předkonvenční úroveň (vrcholí okolo 7. roku)

- význam pro jedince má vyhnutí se trestu a získání odměny

1. stadium : orientace na trest

- poslouchá příkazy, aby se jedinec vyhnul trestu
- za tímto účelem se nekriticky podřizuje autoritě

Př: „Bojím se trestu, kdyby to na mě prasklo.“

2. **stadium : orientace na odměnu**

- své chování podřizuje získání odměny
- jedná dle principu „něco za něco“
- tzn., že jeho chování je nástrojem k dosažení cíle (odměny)

Př: „Jednou se mi to vrátí.“

II. Konvenční úroveň (vrcholí okolo 13. roku)

- význam má pro jedince být s okolím zadobře

3. **stadium** : orientace na očekávání společnosti

- chce být hodným dítětem, aby se vyhnulo nesouhlasu druhých
- přizpůsobuje se tlaku výchovy a společnosti, řídí se konvencí, čili tím, co se od něj očekává
- ví, že mravní jednání udržuje dobré vztahy s lidmi

Př: „Musím se chovat tak, aby mě nemohl nikdo odsuzovat, kdyby se to dozvěděl.“

4. **stadium : orientace na autoritu**

- dodržení pravidel, aby se vyhnulo odsouzení ze strany autorit
- tím současně předchází pocitům viny, za něž by jej odsuzovalo vlastní svědomí

Př: „Musím se chovat tak, aby mě nemohla odsoudit žádná autorita (světská i božská). Tímto způsobem mohu předejít pocitům viny.“

- dle Kohlberga tuto úroveň většina osob nepřekročí

III. Postkonvenční úroveň (autonomní morálka; období adolescence)

- význam pro jedince mají zvnitřněné univerzální etické principy, na kterých se všichni domluvili

5. stadium : orientace na společenské blaho

- přijímá tyto normy za své
- předpokládá, že se na nich mohou dohodnout všichni lidé
- podporuje je, aby získal společenského uznání, což slouží jako sebepotvrzení

Př: „Respektuji morální normy a dávám přednost společenskému prospěchu před svým.“

6. **stadium : orientace na univerzálně etické principy**

- nejvyšší stupeň, jedinec je má zvnitřněny
- jedná podle etických principů (spravedlnost, důstojnost, pravdivost, rovnost...)
- věří, že tyto principy platí pro všechny
- nehledá žádné výhody, jedná tak, protože je to dobré
- tyto principy podporuje, aby zabránil odsouzení sebe samého

Př: „Jednám dle svých vlastních mravních zásad a odsuzuji vše, co je v rozporu s mým svědomím.“

- dle Kohlberga dosáhne postkonvenční úrovně asi 10% osob starších 16 let

Závěr:

- teorie obou vědců ověřovány mnoha autory
- proč někteří jednají odlišně („nemorálně“) právě ti, kteří si uvědomují, co je správné a co ne?
- proč někteří jednají i proti vlastnímu svědomí?
- **nelze morální stránku zplošťovat jen na intelektuální vývoj**
- **v morálce rozhodují i silné emoce, hodnoty a lidské vztahy**
- proto člověk může etická dilemata řešit pokaždé jinak
- platí i kulturní podmíněnost (odlišné nahlížení na dilemata: západní svět x Indové)
- vzájemný vztah afektivní motivace a morálních principů není doposud objasněn

Otestuj si své vědomosti

I. cvičení

Zamysli se nad následujícím cvičením a odpověz na otázky:

*Ve školce si hrají na písku tři děti: **Honzík, Tomáš a Jakub**. Každý z nich postavil svůj hrad z písku. Malý Jakub najednou zavravorá-možná proto, že včera do pozdního večera slavil s rodiči své čtvrté narozeniny, padne na Honzíkův hrad a srovná ho se zemí, přesněji řečeno, s pískem. Když Honzík spatří škodu napáchanou na jeho architektonickém díle, zaútočí svou nohou na Jakubův hrad. Ale nestačí došlápnout, jelikož okolo prochází paní učitelka, a proto stihl poškodit jen vstupní bránu hradu. Oprava bude vyžadovat jen několik málo minut bez nutnosti stavět lešení a žádání EU o peníze ze strukturálních fondů. Tomáš byl s nimi v pískovišti a celou událost viděl. Dobře si vše zapamatoval, jelikož chce být jednou kriminalistou jako jeho tatínek, který mu každý den připomíná, že: „Správný kriminalista se musí dívat pozorně kolem sebe a mít smysl pro detail.“ Jak Tomáš vyhodnotil některé skutečnosti?*

- 1. Kdo spáchal větší škodu?.....*
- 2. Přihlédl Tomáš k polehčující okolnosti, že Jakub hrad zničil nechtěně a že příčinou byla jeho nemotornost?.....*
- 3. Nazlobený Honzík se chtěl pomstít, a proto se vrhl na Jakubův hrad. Škody napáchal nepatrné, hrad zůstal stát téměř celý. Jak ale Tomáš vyhodnotil Honzíkův záměrný útok na hrad se snahou ho zlikvidovat?.....*

Otestuj si své vědomosti

II. cvičení

Zamysli se nad následujícím cvičením a doplň stádium mravního vývoje:

Představ si, že pracuješ na oddělení zajišťující dotace z jednoho z ministerstev. Byl Ti nabídnut úplatek za to, když u některých projektů navýšíš finální částku, která ale ve skutečnosti nebude odpovídat reálným nákladům. Ty se však rozhodneš, že úplatek nepřijmeš. Dle níže uvedeného důvodu, proč bys úplatek nepřijal, zařaď sebe do správné úrovně i morálního stádia:

1. Úplatek nemohu v žádném případě přijmout, neboť to odporuje mým mravním zásadám a bylo by to v rozporu s mým svědomím.

Úroveň:..... Stádium:.....

2. Úplatek bych si i vzal, ale raději ho nepřijmu, protože by to mohlo na mě prasknout, a já bych byl potrestán.

Úroveň:..... Stádium:.....

3. Úplatek by se hodil, ale nepřijmu ho, protože by mě mohl odsoudit někdo z těch, které považují v mém životě za významné, anebo by mě jednou po smrti i odsoudil samotný Bůh. A také bych měl pocity viny.

Úroveň:..... Stádium:.....

Zdroje:

- ATKINSON, Rita, L.a kol. Psychologie. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-640-3
- ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří. Psychologie pro učitele. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X
- DOLEŽALOVÁ, Ladislava, VLKOVÁ, Marie. Občanský a společenskovední základ. 1. vyd. Kralice na Hané: Computer Media, s. r. o., 2010. ISBN 978-80-7402-060-5
- FÜRST, Maria. psychologie. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-7198-199-0
- HUNT, Morton. Dějiny psychologie. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-386-2
- LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2006. ISBN 80-247-1284-9
- KOL.AUTORŮ:Občanský a společenskovední základ. 1. vyd. Brno: Computer Press, a. s., 2009. ISBN 978-80-251-2631-8
- NAKONEČNÝ, Milan. Encyklopedie obecné psychologie. 1. vyd. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0625-7
- NOVÁK, Tomáš. Testy osobnosti 2. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2005. ISBN 80-247-1164-8
- ŘÍČAN, Pavel. Cesta životem. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5